

Kannibalisme tegengaan met goed management en optimale omgeving

Aard van strooisel belangrijkste managementfactor

De snavel is het deel van de kip dat de moederen binnen de biologische pluimveehouderij bezighoudt. In de Skal-normen is opgenomen dat de snavel niet gebrand of geknipt mag worden, dit tast de integriteit van het dier aan. Ook zijn er aanwijzingen dat het dier langere tijd pijn heeft als gevolg van snavelkappen. Het optreden van verenpikken en het daaruit voortkomende kannibalisme stelt de biologische pluimveehouderij al geruime tijd voor problemen. Naast economische schade ten gevolge van een verhoogd uitvalpercentage en verminderde eierproductie, komt het welzijn van de dieren in het geding. Het dilemma lijkt dus of snavelkappen (en integriteitsaantasting) of verenpikken (en welzijnsvermindering). Het is echter de vraag of de oplossing wel gezocht moet worden in alleen het bestrijden van het symptoom.

Andere factoren in de houderij spelen een belangrijke rol in het kunnen beteugelen van het probleem.

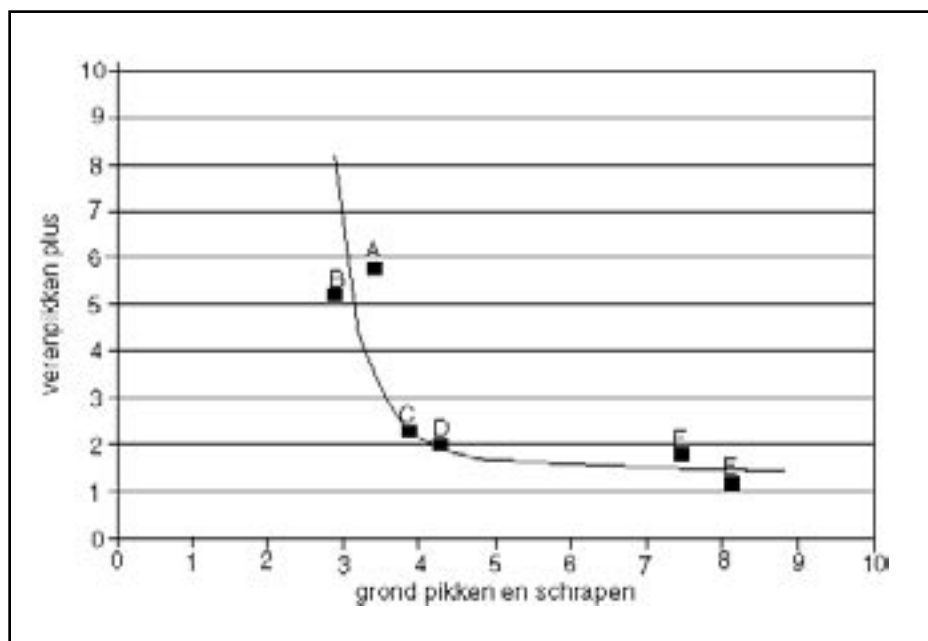
Abnormaal gedrag

Verenpikken, een vorm van abnormaal gedrag, komt niet voor in de vrije natuur. Gevolg is aanzienlijke beschadiging van het verenpak en ernstige verwondingen van de huid. Een bloedende hen wordt door andere hennen niet meer als soortgenoot, maar als voedsel gezien. Kippen zijn gek op bloed, ze houden van slachtafval en kleine prooien, dat is normaal voor kippen. Verwonde kippen kunnen uiteindelijk zelfs worden doodgepikt en leeggegeten. Een andere start van kannibalisme is het cloacapikken, dat onafhankelijk van het verenpikken gebeurt. Tijdens het leggen van het ei is de uitgestulpte rode cloaca een aantrekkelijk pikobject voor andere hennen. Dit speelt vooral een rol bij de start van de leg van jonge hennen.

Onderzoek

De positieve ervaringen met het onderzoek naar gehoornde koeien op praktijkbedrijven (Ekoland nr 12 - december 1995) in combinatie met de dreiging van een noodszenario voor de biologische pluimveehou-

Biologische kippen blinken niet altijd uit in een mooi verenpakket. Kippen slijten gedurende een legronde, maar op sommige bedrijven is het verlies aan veren door pikkerij zo groot dat van een verenkleed eigenlijk geen sprake meer is. De kip heeft met een ongekapte snavel een sterk wapen in handen. Maar verenpikken en kannibalisme stelt de biologische sector voor problemen. In het onderzoek naar kannibalisme is er een trend om oplossingen te zoeken in de selectie van rassen. Volgens onderzoek van het Louis Bolk Instituut spelen echter management en de omgeving van de kip een grotere rol bij het bestrijden van kannibalisme.

Er is een omgekeerde relatie tussen voedselzoekgedrag (grondpikken en schrapen) en negatief sociaal gedrag (ondermeer pikgedrag); uitgedrukt in frequentie per 2 minuten per 15 kippen. (Illustratie Louis Bolk Instituut)

derij, waarbij sprake was van een tijdelijke ontheffing van het snavelkapverbod tot het jaar 2000, is voor het Louis Bolk Instituut aanleiding geweest een onderzoek te starten naar de problematiek van kannibalisme bij biologische leghennen. In een eerste onderzoek is op zes biologische leghennenbedrijven gekeken naar de rol die managementfactoren spelen in het optreden van verenpikken. Tevens is aandacht besteed aan de instelling van de veehouder ten opzichte van zijn dieren.

Rassen

In het onderzoek naar kannibalisme is een sterke neiging om de oplossingen voor het kannibalisme in de fokkerij (genetica) te zoeken. Door selectie streeft men naar rassen waarbij verenpikken en kannibalisme nauwelijks meer voorkomt. Toch is deze ontwikkeling discutabel. Binnen het ras Warren (aanwezig op 5 van de 6 door ons onderzochte bedrijven) is namelijk een enorme spreiding in verenpikgedrag waar te nemen. De omgeving van de kip

en het management spelen een grotere rol dan genetische factoren bij het optreden van verenpikken en kannibalisme. Door hier aandacht aan te besteden wordt een appèl gedaan op het vakmanschap van elke kippenhouder, waarmee de biologische sector zich kan profileren.

Scharrelen

Verenpikken is een verschijnsel dat door vele factoren wordt beïnvloed. Uit het onderzoek blijkt dat de belangrijkste managementfactor de aard van het strooisel in het scharrelgedeelte van de stal is. Verenpikken komt minder voor naarmate de hennen meer scharrelgedrag vertonen (zie figuur). De aanwezigheid van een dikke strooisellaag, waarin schrapen mogelijk is en scharrelen beloond wordt in de vorm van voedseldeeltjes, vermindert in hoge mate het optreden van verenpikken. De kippen richten hierbij hun pikbehoefte niet op elkaar maar op de bodem. De huidige Skal-norm voor graan in het strooisel (5 gram/kip/dag), blijkt in de praktijk te weinig zijn. Op bedrijven waar de pluimveehouder de oude norm hanteert, 20% van het dagelijkse rantsoen (25-30 gr/kip/dag), komt in het koppel beduidend minder verenpikken voor.

Biologische opfok

Als tijdens de opfok van de hennen aandacht wordt besteedt aan een goede ontwikkeling van het scharrelgedrag, is de kans op verenpikken tijdens de legperiode kleiner. Ook voor kippen geldt, 'jong geleerd is oud gedaan' en een zo vroeg mogelijke introductie van een geschikte strooiselvloer is van belang voor het leerproces. De huidige Skal-norm geeft echter aan dat de hennen pas vanaf de zesde levensweek op de grond gehuisvest hoeven te worden en dat vanaf week 10 graan verstrekt dient te worden. Deze gedeeltelijk gangbare, gedeeltelijk biologische, opfok moet dan ook vervangen worden door een volledige biologische opfok (strooisel; gebroken graan).

Omgevingsfactoren zoals de inrichting van de stal zijn van invloed op het gedrag van een koppel hennen. (Foto Louis Bolk Instituut)

Stal

Bij gebruik van individuele legnesten of verduisterde groepsnesten komen de minste cloacabeschadigingen voor. In dergelijke legnesten worden de hennen het minst in de verleiding gebracht elkaars uitgestulpte cloaca aan te pikken. Ook is de layout van de stal van invloed op het gedrag van een koppel hennen. Op bedrijven waar de voerband op de zitstokken is geplaatst en de legnesten direct grenzen aan de zitstokken, is er weinig rust in het rustgedeelte van de stal. Hennen die van en naar de legnesten gaan, moeten over de zitstokken langs rustende of etende kippen, wat nogal eens tot agressieve interacties leidt. Op bedrijven echter waar voor alle functies (zoals rusten, eten en eieren leggen) een aparte plaats in de stal is, wordt op de zitstokken echt geslapen, waarbij de hennen de kop in hun veren verbergen.

Uitloop

Bij het houden van biologische leghennen is een uitloop verplicht. Het percentage hennen dat gebruik maakt van deze uitloop verschilt nogal per bedrijf. Factoren als beschutting in de uitloop door mid-

del van bomen en struiken, een grote toegangsopening en/of uitloop tijdens de opfok lijken een positief effect te hebben op het gebruik van de uitloop. Een symptoombestrijdende maatregel als het bijna geheel verduisteren van de stal leidt ertoe dat de overgang naar de uitloop (overgang donker/licht) erg groot wordt en kippen niet graag naar buiten gaan.

Soortspecifieke behoeften

Een belangrijke bevinding in dit onderzoek is, dat wanneer de denk- en handelswijze van de pluimveehouder gericht is op de integriteit van de kip en hij in zijn management zoveel mogelijk probeert rekening te houden met de soortspecifieke behoeften van de kip, verenpikken tot een minimum beperkt kan worden. Een dergelijke denkwijze zou eigenlijk een belangrijke beweegreden voor omschakeling naar of het starten van een biologisch leghennenbedrijf moeten zijn. In vervolgonderzoek zal aandacht besteed worden aan een duidelijkere definitie van dergelijke soortspecifieke eigenschappen c.q. behoeften van de kip in relatie met verenpikken.